

NOTES PER A LES HISTÒRIES D'ANTÒNIA AINA CATALÀ, MARGALIDA LLABRÉS, I MARGALIDA I CATALINA CORRÓ. QUATRE RELIGIOSES ORGANISTES NASCUTES A INCA ENTRE ELS SEGLES XVIII I XIX

Joan Círia Maimó

Pianista i investigador musical
ciriamaimo@hotmail.com

Paraules clau: música, organista, religioses, Inca, dona.

Resum. *Una comunicació adreçada a recuperar les principals dades de les biografies i trajectòries professionals de quatre religioses de clausura organistes nascudes a Inca durant els segles XVIII i XIX.*

Keywords: music, organist, religious, Inca, woman.

Abstract. *A communication aimed at retrieving the main data of the biographies and professional trajectories of four cloistered organist nuns born in Inca during the 18th and 19th centuries.*

1. INTRODUCCIÓ

Sor Antònia Aina Català Fiol, sor Margalida del Sagrat Cor de Jesús Llabrés i Marimón (en el segle Margalida) i les germanes sor Margalida i sor Maria del Carme (Catalina en el segle) Corró i Ferrer foren quatre religioses de clausura nascudes a la que en diuen la capital del Raiguer entre els segles XVIII i XIX, que durant dècades capitanejaren els càrrecs d'organistes dels seus respectius convents, aquests: Sant Bartomeu d'Inca, Santa Clara d'Assís de Palma i el de la Immaculada Concepció de Sineu. Unes mallorquines abocades a servir l'art musical de per

vida, de discreta, però sucosa trajectòria professional, que els seus testimonis es requereixen conèixer per la importància que tenen per a la història de la música a Mallorca, per entendre l'evolució de la dona dins el panorama musical balear i nacional, i especialment per a la historiografia d'Inca, la seva ciutat de bressol.

2. LA FORMACIÓ MUSICAL I LES TASQUES PRÒPIES D'UNA RELIGIOSA DE CLAUSURA ORGANISTA DE LA MALLORCA DELS SEGLES XVIII I XIX

Durant tot el XVIII i fins aproximadament la meitat de la centúria posterior, l'educació musical no va ser un terreny de fàcil accés per a la gran majoria de les dones del moment, car, per aquelles saons, era encara una disciplina reservada únicament als homes i a les membres de l'altra societat. Un clixé que lentament començaria a baratar de fesomies al llarg de les primeres dècades del segle XIX; un canvi que faria que a poc a poc la dona es pogués apropar i integrar dins el panorama musical, i per consegüent dins el model educatiu d'aquella disciplina, baldament fos amb certs entrebancs i diferències de magnitud significativa en comparació amb el paper que els homes tenien dins aquell entorn; unes dissimilituds que amb el pas del temps s'anirien llimant i esvaint fins a la quasi total extinció, en gran mesura gràcies a la lluita de diversos col·lectius de ment oberta i progressista del moment, i lògicament gràcies a la tasca de diverses dones agosarades. És per aquest motiu que les religioses de clausura que defensaren els càrrecs d'organistes a les distintes capelles dels seus respectius convents, monestirs o abadies nostrats s'albira si serien l'exemple més antic que es conserva de dones músiques a Mallorca durant segles enrere, atès que aquestes, degut a les regles de clausura de les seves congregacions, hagueren d'assumir les tasques d'organistes, endemés d'algunes de pròpies d'un mestre de capella; càrrecs que a la resta de temples litúrgics eren defensats exclusivament per homes, per norma general religiosos.

Es podria afirmar que pràcticament el 99 % de les religioses de clausura organistes nascudes a Mallorca abans de l'equador del segle XIX no gaudien de sòlids coneixements musicals abans de la seva professió o entrada a les seves respectives congregacions, i que la majoria d'aquelles dones començarien a conrar l'art musical (baldament no fos amb els sistemes o mètodes ordinaris) una vegada que arribaren als seus respectius convents. Eren una disciplina i coneixements que, en alguns casos i durant els segles divuitè i dinovè, eren part de la seva dot, i que els van permetre poder complir i contribuir amb determinades tasques en el si de les congregacions a les quals pertanyien.

Pel que fa a la formació musical de les organistes religioses de clausura mallorquines, nades i actives professionalment parlant durant els segles divuitè i dinovè, cal fer constar que la gran majoria d'aquelles dones músiques nascudes abans de la meitat de la denovena centúria no havien pogut tenir accés a una educació musical de qualitat, degut als cànons imperants en aquell moment, motiu pel qual moltes d'aquelles intèrprets s'estima si tendrien unes habilitats com a tals força reduïdes. Són punts que sovint també reunien certs organistes amb elles coetanis i conterrànies, els quals rebien un càrrec homònim pel simple fet de no haver-hi cap altre candidat més adient, ni tampoc instruït. Aquest fet les obligava a formar-se per tal de poder defensar correctament la tasca encomanada. En el cas de les religioses, es tractava de músiques que, segons les fonts, moltes vegades de manera autodidacta, especialment per mitjà d'un mètode musical escrit en xifra, aprenien les regles bàsiques i primordials que els permetessin com a mínim poder polsar de forma correcta l'orgue de la capella de la seva comunitat, amb la intenció de vestir amb melodies a l'altura de cada intèrpret els diversos actes litúrgics que s'organitzaven en aquell temple, o bé acompanyar amb una melodia d'harmonia senzilla, alhora que desproveïda d'efectes, i amb el principal objectiu de donar suport a les cantaires, als cants entonats durant cerimònies i a altres actes litúrgics parats a les capelles dels seus respectius convents, abadies o monestirs. En alguns casos, se sap que la formació musical d'aquelles intèrprets era competència d'una altra membre de la seva comunitat religiosa amb nocions o coneixements musicals, i que sovint era l'organista de la casa; una religiosa que, per mitjà d'uns mètodes en xifra o bé d'escriptura ordinària, transmetia el que d'aquella matèria sabia a una altra integrant de la seva comunitat, amb certa habilitat o interès per l'art musical, amb la intenció de formar la qui en un futur seria la seva substituta. Cal afegir que, degut a la manca de personal adient que per defensar aquella tasca patiren moltes congregacions femenines d'aquell temps, aquesta pràctica o cadena de transmissió de coneixements moltes vegades no podia ser possible, motiu pel qual la plaça d'organista d'un convent de clausura femení amb freqüència romania sense cobrir de la deguda forma i per algun membre de la seva comunitat durant anys, i fins i tot al llarg de dècades. Aquell temps, segons les fonts consultades, era ocupada de forma puntual per un religiós intèrpret d'orgue, músic a qui moltes vegades des de la capitania d'aquell convent de clausura femení en concret encomanaven el tenir cura de la formació musical d'una religiosa de clausura, en cas que entre la comunitat femenina no hi hagués cap membre adient per portar a terme l'expressada formació. Era un intèrpret que de forma puntual rebia els permisos pertinents per tal de poder accedir al convent de clausura femení en qüestió, amb l'únic objectiu de formar, ajudar, o resoldre qualche dubte a la religiosa

encarregada de polsar l'orgue de la capella de la seva comunitat. No va ser fins a la segona meitat de la denovena centúria quan començaren a arribar a diversos convents de clausura femenins religioses formades prèviament en matèria musical, ja fos per mitjà de mètodes ordinaris, o en xifra, i degut als seus coneixements i destreses d'ençà de la seva entrada els donaven la tasca d'organistes de la comunitat a la qual professaven.

Les tasques de les religioses de clausura organistes mallorquines dels segles XVIII i XIX eren molt similars a les de molts d'organistes amb elles coetanis. La principal missió d'aquelles intèrprets era la d'omplir amb música d'orgue les distintes parts d'un ofici, litúrgia o acte religiós que s'organitzàs només a la capella de la seva congregació; una tasca que sovint havien de compaginar amb les pròpies d'un mestre de capella, com ara la de tenir cura de la direcció cor de la casa, a més de la formació de les seves integrants, agrupació formada únicament i exclusivament per religioses del seu convent. Es tractava d'uns afers que en alguns casos aquelles religioses organistes podien compartir, sempre que fos compatible i la regla de la seva comunitat ho permetés, amb un altre càrrec aliè a l'àmbit musical, com ara el de superiora, abadessa, mestra de novícies, tornera, cuinera, etc.

3. APUNTS PER A LES BIOGRAFIES D'ANTÒNIA AINA CATALÀ, MARGALIDA LLABRÉS, I MARGALIDA I CATALINA CORRÓ; QUATRE RELIGIOSES DE CLAUSURA ORGANISTES NASCUTES A INCA ENTRE ELS SEGLES XVIII I XIX

3.1. Antònia Aina Català

D'Antònia Aina Català i Fiol, en sabem que nasqué a Inca l'any 1734, i que a l'edat de 13 passà al convent de Sant Bartomeu del seu indret de bressol. L'any vinent de la seva arribada agafà el càrrec d'organista en aquesta comunitat, tasca que tot apunta que sor Antònia Aina Català hauria defensat fins poc abans de finir, el 21 de novembre de 1806, a l'edat de 72 anys, i després de 58 de vida religiosa.

3.2. Margalida Llabrés

Entorn a les vuit del capvespre del primer d'octubre de 1833, naixia a Inca Margalida Llabrés i Marimón, filla dels esposos Sebastià Llabrés Llompart i Maria Marimón Alomar, respectivament naturals d'Inca i Muro, alhora que veïns del primer indret citat; una nounada a qui l'endemà del seu naixement mossèn

Joan Amengual batejava a la parròquia inquera de Santa Maria la Major amb els noms de Margalida Maria. El 1875, a l'edat de 42 anys, Margalida Llabrés profes-sava en el convent de Santa Clara d'Assís de la Ciutat de Mallorca adoptant el nom de sor Margalida del Sagrat Cor de Jesús, endemés d'agafar el càrrec d'organista de l'església d'aquell convent. El dit càrrec restava sense cobrir per cap clarissa des de feia un quart de segle, de resultes de l'òbit de la predecessora de Llabrés, sor Bàrbara Maria Alzamora,^{1 2} i que la religiosa oriünda d'Inca compa-ginà amb el d'abadessa des de 1891, i que mantingué fins poc abans de morir, el penúltim dia de juliol de 1908 a l'edat de 75 anys, i 33 de vida religiosa.³

3.3. Margalida Corró

Margalida Maria Corró i Ferrer, filla de Jordi Corró Capó, àlies *Corró*, i de la seva muller Margalida Ferrer Llinàs, nasqué devers les cinc de la matinada del 23 d'abril de 1845, a Inca, indret de naturalesa i residència de sons progenitors i de llurs quatre padrins. El dia següent al del seu naixement, a la parròquia de Santa Maria la Major del seu punt de bres, Margalida rebé el baptisme de mans

-
- 1 Bàrbara Maria Alzamora i ? (Ciutat de Mallorca, 1782-1850). Religiosa i organista que l'any 1802 professà en el convent de religioses de la Puríssima Concepció de l'Olivar de Palma, on s'estima si d'ençà de pràcticament la seva arribada complí com a organista. Amb la desamortització de 1835, sor Bàrbara Maria Alzamora fou reintegrada al convent de Santa Clara d'Assís de la capital mallorquina, on, segons les informacions facilitades a l'autor d'aquesta comunicació per part de les actuals religioses d'aquell monestir, hi ocupà el càrrec d'organista de la seva capella fins poc abans del seu òbit. Cal aclarir, i fer constar, que les religioses del convent de l'Olivar de Palma vertaderament patiren els efectes de la desamortització orquestrada pel Govern d'Espanya a mitjans anys trenta del XIX. Baldament una vegada exposada aquesta comunicació el 26 de desembre durant la pertinent sessió de les Jornades d'Estudis Locals d'Inca un membre del públic assistent ho posàs públicament en dubte, tot mantenint que la referida comunitat religiosa hauria estat desmantellada per altres motius, temps abans d'iniciar-se el citat procés desamortitzador, havent consultat diversos detallats treballs existents sobre els efectes que aquell procés i espoli tengué a Mallorca (treballs de referència rubricats per estudiosos i investigadors de renom) quedà de manifest i evident que les religioses del convent de l'Olivar de Palma foren objecte de l'expressada desamortització iniciada l'any 1835 pel Govern espanyol, tal com correctament l'autor d'aquesta comunicació va exposar durant la seva intervenció, i que de resultes d'aquella maniobra les membres de la comunitat del convent de l'Olivar de la Ciutat de Mallorca foren reintegrades al monestir de Santa Clara d'Assís de la mateixa capital.
 - 2 Segons la documentació consultada, custodiada a l'Arxiu del monestir de Santa Clara de Palma, en sabem que l'any 1850 Antoni Vanrell i Gelabert (Sineu, 1809 – Ciutat de Mallorca, 1865), intèrpret d'orgue, compositor, endemés de frare exclaustrat del convent de Jesús de Palma –on durant dècades hi complí com a organista–, tenia autorització per afinar i tocar l'orgue de l'església del monestir de Santa Clara, davant la falta que es tenia d'una organista en el si d'aquella congregació; càrrec que tot apunta que el pare Vanrell hauria mantingut fins poc abans de morir, alhora que compaginat amb el d'organista de la parròquia de Sant Jaume de Palma, i amb el de professor de música.
 - 3 Cal fer constar que a l'acta de defunció de la referida religiosa organista, redactada a la plana 201 del volum 101 del Llibre de defuncions del Registre Civil de Palma de Mallorca, s'hi llegeix que l'expressada era natural de Sant Joan i no d'Inca –s'estima que fou una errada comesa de forma involuntària per l'escrivà o per qui informà de la defunció d'aquella religiosa, car una vegada consultada la partida de baptisme de Margalida Llabrés, endemés d'altres documents de la referida religiosa custodiats a l'Arxiu del monestir de Santa Clara d'Assís de Palma, queda de manifest que Margalida Maria Llabrés i Marimón, en religió sor Margalida del Sagrat Cor de Jesús, era natural d'Inca i no del poble de Sant Joan.

de mossèn Joan Corró, i ja el 6 d'abril de 1861, a l'edat de 16 anys, entrava com a organista en el convent de Sant Bartomeu d'Inca.⁴ El càrrec romaní vacant d'ençà de la defunció l'any 1806 de sor Antònia Aina Català, i sor Margalida Corró el mantingué fins poc abans del 27 de gener de 1932, data de l'òbit d'aquella religiosa, qui finí als 87 anys d'edat, i després de 71 com a religiosa.

3.4. Catalina Corró

Germana de l'anterior, nasqué a Inca devers les vuit del capvespre del 20 d'abril de 1848, sent batejada dos dies després a la parròquia del seu terme de *vou*⁵ per mossèn Francesc Brunet, amb els noms de Catalina Maria. El novè dia del segon mes de 1868, a l'edat de 20 anys, passava al convent de la Immaculada Concepció de Sineu, on escassos mesos després de la seva arribada li era atorgat el lloc d'organista de la seva església per la defunció de sor Maria de la Passió Rotger i Ferriol, Margalida en el segle. Catalina Corró, en religió sor Maria del Carme, des de 1906 a 1918 defensà aquest càrrec juntament amb el d'abadessa de la seva comunitat, i que ocupà fins poc abans del seu traspàs, feta ocorreguda a Sineu a l'entorn de les tres del migdia del 20 de febrer de 1936; aleshores sor Maria del Carme Corró, en el segle Catalina, comptava amb 88 anys d'edat, i 68 com a religiosa.

4. LA FORMACIÓ MUSICAL D'ANTÒNIA AINA CATALÀ, MARGALIDA LLABRÉS I DE MARGALIDA I CATALINA CORRÓ

Sembla evident, donats els clixés de la seva època, i després d'haver pogut consultar i examinar la documentació musical que des de la seva congregació ens informen que emprà, que sor Antònia Aina Català i Fiol (Inca, 1734-1806) no hauria pogut tenir accés a una formació musical acurada, ni tampoc basada en el sistema d'aprenentatge ordinari o universal, car, segons les fonts, sembla que la referida religiosa nada a Inca i pertanyent al convent de Sant Bartomeu d'aquell indret, igual que molts d'altres músics amb ella coetània, hauria après a polsar l'orgue i a conèixer les regles bàsiques de la música per mitjà d'un mètode escrit en xifra.⁶ Aquest era un tipus de notació musical que sembla que Català i Fiol hau-

4 Segons allò recollit en el foli 276 del Llibre d'entrades i de defuncions del convent de Sant Bartomeu d'Inca, a Margalida Corró: li conferí el vel blanc D. Miquel Ferrer, Prevere Trinitari esclaustrat Rector de la vila de Sineu (sic.).

5 Mot propi del parlar mallorquí antic, i actualment en cert desús, que és sinònim de 'llit o bres per a un infant de poca edat'.

6 Tipus de notació musical que puntualment pot substituir una partitura. Consisteix en la representació gràfica de les notes i altres elements que conformen una partitura ordinària per nombres i altres símbols sobre unes línies o quadrícula. Es tracta d'una variant de notació musical sorgida entorn a l'any 1300, i que permetia que un intèrpret sense gaire coneixements en solfa o llenguatge musical pogués polsar un determinat instrument, alhora que era una forma d'escriptura que permetia estalviar paper.

ria emprat durant tota la seva trajectòria professional, atès que no es coneix cap exemple de partitura per ella usada escrita amb el que en diríem el sistema ordinari. Presumiblement, sor Antònia Aina Català, per a la seva formació i tasca com a organista, s'hauria servit sempre d'un exemplar escrit en xifra, que és propietat de la seva congregació des de fa segles, i que actualment encara és custodiat en els arxius del que fou el convent d'aquella religiosa i organista; una intèrpret que, a jutjar pel material que sembla que hauria emprat, tot apunta que gaudiria d'una habilitat musical i interpretativa bàsica, i allunyada de l'estereotip d'intèrpret hàbil o amb cert virtuosisme.

En el cas de Margalida Llabrés i Marimón (Inca, 1833 – Ciutat de Mallorca, 1908), en religió sor Margalida del Sagrat Cor de Jesús, sembla que sí que hauria rebut en algun moment donat de la seva trajectòria professional certa formació musical, presumiblement abans de la seva entrada l'any 1875 en el convent de Santa Clara d'Assís de Palma. Aquest punt ens el corroboraria el nivell de les partitures que, segons ens informen les actuals religioses del convent de Clarisses de la capital mallorquina, hauria emprat aquella organista de la capital del Raiguer; un material escrit en llenguatge musical ordinari, que conté bastants de detalls i ornaments musicals propis d'una partitura ordinària, que la seva execució requereix la presència d'un intèrpret amb certa habilitat, endemés de formació. Són dades que ens evidenciaríen el suposat bon i alt nivell musical que tendria la referida Margalida Llabrés Marimón.

Segons s'expressa a diverses fonts,⁷ les germanes Margalida (Inca, 1845-1932) i Catalina (Inca, 1848 – Sineu, 1936) Corró i Ferrer, abans d'entrar respectivament en els convents de Sant Bartomeu d'Inca i de la Concepció de Sineu, haurien estudiat solfa, piano i possiblement també orgue a Selva, al costat de l'organista de la parròquia d'aquell poble mossèn Miquel Pons;⁸ estudis que, segons s'expressa a la documentació custodiada a l'Arxiu del monestir de Sant Bartomeu d'Inca, sor Margalida Corró, l'any 1872 ampliava al costat del prevere i organista de Binissalem mossèn Bartomeu Reynés.⁹ Cal afegir que, d'acord amb la documentació consultada i les informacions remeses per l'estudiós mossèn Santiago Cortès, sor Maria del Carme Corró, en el segle Catalina, també hauria ampliat

7 Ens referim principalment a l'article «Un músico del siglo pasado: el organista Don Miguel Pons Rosselló, Pbro.», de Bartomeu Saurina, publicat en el programa de festes patronals de Selva de l'any 1958, i al pregó de festes de Sant Llorenç de Selva, pronunciat l'any 2008 per Josep Torrens Isern.

8 Miquel Pons i Rosselló (Binissalem, 1799 – Selva, 1867). Prevere. Fou organista de la parròquia de Selva, endemés de professor de música i dinamitzador de l'activitat musical d'aquella població. Cal afegir que, baldament alguns treballs citin que el referit religiós i músic era natural de Selva, una vegada consultades les seves actes de naixement i defunció, es pot afirmar que mossèn Miquel Pons i Rosselló nasqué a Binissalem i finí a Selva.

9 Bartomeu Reynés i Moyà (Binissalem, 1826-1916). Prevere i músic que ocupà el càrrec d'organista de la parròquia de Binissalem d'ençà d'aproximadament l'any 1841 fins poc abans de finir.

els seus coneixements en música amb el músic Guillem Massot.¹⁰ Pel tipus de partitures que ambdues ens consta que empraren durant la seva etapa al capdavant dels orgues dels seus respectius convents, s'entén que les germanes Corró i Ferrer havien estudiat música amb el sistema de notació musical ordinari, igual que sor Margalida Llabrés, i a diferència de sor Antònia Aina Català, i que ambdues (les germanes Corró) devien gaudir de certa destresa o habilitat com a intèrprets d'orgue, pel material que segons pareix empraren i polsaren.

5. AGRAÏMENTS

Aquesta comunicació no hauria estat una realitat sense l'ajut que desinteressadament el seu autor ha rebut de la comunitat de religioses del convent de Santa Clara d'Assís de Palma, sor Teresa Escartin (Superiora del monestir de Sant Bartomeu d'Inca), Mn. Santiago Cortès (historiador), el Sr. Miquel Pieras (historiador), el Sr. Llorenç Vich (historiador), el Sr. Jordi Llabrés (historiador), el Sr. Joan Vanrell (historiador) i el Sr. Bartomeu Mut (organista).

BIBLIOGRAFIA

Cortès Forteza, S.; Parets Serra, J.: «Aproximació al fet musical d'Inca», *I Jornades d'Estudis Locals d'Inca*. Ajuntament d'Inca, Inca, 1994, 239-255.

Estelrich Massutí, P.; Massot Muntaner, B.; Parets Serra, J.: *Compositors de les Illes Balears*. El Gall, Pollença, 2000.

Estelrich, J.: *El convent de Santa Elisabet. 1317-2000*. Documenta Balear, Palma de Mallorca, 2000.

Ferrer Flórez, M.: *Las órdenes religiosas en Mallorca a fines del siglo XVIII y principios del XIX*. Sense detalls de l'editor, Palma de Mallorca, 2001.

Guasp, B.: *Breve historia de las extinguidas monjas del Olivar de Palma*. Imprenta Sagrados Corazones, Palma de Mallorca, 1974.

Guasp, B.: *Unas religiosas clarisas en Mallorca*. Sense detalls de l'editor, Barcelona, 1960.

Martí Garcias, J.: *Història dels Orgues de l'Església Parroquial de Binissalem*. Parròquia de Binissalem, 2005.

Mulet, A.; Reynés, A.: *Els orgues de les esglésies de Mallorca*. Olañeta editor, Palma, 2018.

10 Guillem Massot i Beltran (Ciutat de Mallorca, 1842-1900). Compositor, organista, professor i pianista. Començà la seva formació musical en el si de l'escolania de la parròquia d'Inca, on entre 1853 i fins aproximadament 1856 ocupà el càrrec d'organista, després d'haver-se format com a tal al costat de l'organista d'aquell temple.

Parets Serra, J.; Rosselló Vaquer, R.: Notes per a la història de la música a Mallorca. I-IV. Sense detalls de l'editor, 2004.

Parets Serra, J.: «Llistat d'organistes mallorquins nats durant el segle XIX», *III Trobada de Documentalistes Musicals*. Centre de Recerca Històric-Musical de les Illes Balears, 1996.

Parets Serra, J.: «Els orgues d'Inca. Orgueners i organistes», *X Jornades d'Estudis Locals d'Inca*. Ajuntament d'Inca, 2009.

Ripoll, Ll.: *Ses monges tancades. El món ignorat dels convents històrics de Mallorca*. Sense detalls de l'editor, Palma de Mallorca, 1990.

Saurina, B.: «Un músico del siglo pasado: el organista Don Miguel Pons Rosselló, Pbro.», *Programa de Fiestas Patronales de Selva*. Ajuntament de Selva, 1958.

Torrens Isern, J.: «Pregó de festes de Sant Llorenç de Selva 2008». *Programa de Festes de Sant Llorenç de Selva 2009*. Ajuntament de Selva, 2009.

